

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІЙ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АМІЛЮГОВ ОЛЕКСАНДР ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 34.02:347.9(477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ЮСТИЦІЇ УСРР У 20 –х роках ХХ
СТОРІЧЧЯ

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

ХАРКІВ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Донецькому юридичному інституті, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент
Зозуля Євген Вікторович,
Донецький юридичний інститут,
професор кафедри загальноправових
дисциплін.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Стецюк Богдан Романович,
Національний університет «Львівська
політехніка», доцент кафедри історії
держави та права;

кандидат юридичних наук, доцент
**Нестерцова-Собакарь Олександра
Володимирівна**, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх
справ, доцент кафедри цивільно-
правових дисциплін.

Захист відбудеться «31» серпня 2016 року о «12» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.02 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, пр-т Л. Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, пр-т Л. Ландау, 27.

Автореферат розісланий «30» липня 2016 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М.Ю. Бурдін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні реформи в Україні наполегливим рухом ведуть до побудови правової держави, створення та розвитку демократичних інститутів суспільства. Формування влади, що повною мірою зорієнтована на закріплення цінностей демократичної правової держави та захист інтересів громадян, неможливо без забезпечення її єдиного правового простору. Зміцнення правового кістяка, підтримка внутрішньої злагодженості і стабільності правової системи стає головною метою діяльності органів і установ юстиції в сучасній Україні, які націлені на забезпечення верховенства права на всієї її території.

Дослідження органів юстиції України належить до головних завдань вітчизняної історико-правової науки. Актуальність цих робіт значно зростає на етапі становлення України як держави верховенства права, коли в процесі фундаментальної реорганізації органів юстиції з метою подальшого більш раціонального рішення практичних питань доцільно досліджувати власний історичний досвід.

З метою приведення системи юстиції України до світових стандартів демократичної правової держави необхідно виконувати важливі завдання її реформування. Найголовнішим з них є здійснення комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію та вдосконалення штатної структури, покращення кадрової роботи з персоналом, принципів відбору, підготовки та розстановки кадрів.

Робота з персоналом органів юстиції України має велике значення для визначення напрямків удосконалення, організації та діяльності правоохоронних органів, так вивчення цієї проблеми надає значний матеріал не лише для наукових узагальнень а й в практичному застосуванні.

В усіх регіонах України створення органів юстиції та організація їхньої діяльності відбувалися за однакової правоохоронної спрямованості. Але кожний регіон мав свою специфіку, що полягала в якості структури, штату та матеріально-технічного забезпечення, кваліфікації працівників. Багато прорахунків і помилок мали місце вшуках нової, оптимальної організаційної структури органів юстиції УСРР.

Необхідно створити цілісну картину історико-правових питань минулого, з усіма його здобутками та недоліками, тільки в такому разі можна позбавитися певних помилок при реформуванні та вдосконаленні організаційної структури органів юстиції в сучасних умовах.

Неодноразово здійснювались спроби вивчення окремих питань щодо структури та штатів органів юстиції УСРР, але цілісного історико-правового дослідження цієї проблеми досі не проводилося.

Проте є багато праць з історії органів юстиції, що частково відтворюють особливості її структурної побудови. Серед науковців, що внесли свій вклад у вивчення історії органів юстиції, необхідно назвати: В.М. Алтуєва, І.Г. Біласа, С.В. Біленка, О.М. Бандурку, О.В. Борисова, І.Д. Борисову, Ю.Г. Бубнову, В.В. Власенкова, С.І. Власенка, М.М. Войцеховського, О.А. Гавриленка, С.О. Гонюхова, М.Ю. Гребенкіна, О.О. Демичева, А.С. Ємеліна, М.І. Еропкина, С.Ф. Зибіна, М.М. Карташова, В.Я. Кикотя, М.А. Кожевину, С.І. Кузьміна, А.Н. Кучеріва, І.А. Логвиненка, Х.Х. Лойта, В.В. Макєєва, А.Я. Малигіна, А.В. Міщенко, П.П. Михайленка, В.М. Морозова, Р.С. Мулукаєва, І.І. Олейніка, В.П. Портнова, В.Н. Прокопенка, В.В. Прохорова, А.Т. Скілягіна, М.М. Славіна, І.М. Скуратович, А.П. Тімченка, В.М. Шамарова, А.Є. Шевченка, О.Н. Ярмиша.

На формування позиції автора вплинули ідеї стосовно методологічних проблем теоретико-правової науки таких дослідників: О.М. Атоян, С.С. Алексєєва, В.К. Бабаєва, В.М. Баранова, П.П. Баранова, Р.Б. Головкіна, О.М. Головка, Д.А. Керимова, В.В. Лазарєва, В.В. Мамчуна, В.С. Нерсєсянца, В.П. Сальнікова, В.М. Сірих, О.Ф. Скакун.

Вищеперелічені автори в своїх працях висвітлюють деякі окремі аспекти питання створення та розвитку органів юстиції України. Вони дають підстави твердити, що дослідження організаційно-функціональної побудови органів юстиції ставиться як наукове завдання вперше.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до п. 9.2 Пріоритетних напрямків розвитку наукових досліджень Донецького юридичного інституту на 2010 – 2015 роки.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі історико-правових і історичних джерел та аналізу нормативно-правових актів, подати комплексну, всебічну та неупереджену характеристику організаційно-функціональної побудови Народного комісаріату юстиції УСРР у перші роки Радянської влади в Україні (1917-1920 рр.).

Згідно поставленої мети сформульовано наступні задачі:

- встановити територіальні і хронологічні рамки дослідження;
- з'ясувати особливості нормативно-правової регламентації процесу формування структури органів юстиції у 1917-1920 роках;
- розкрити ступінь наукової дослідженості обраної теми шляхом опрацювання історичної та юридичної літератури, архівних і наукових джерел;
- здійснити історичну реконструкцію організаційно-правових засад діяльності органів юстиції в досліджуваний період з урахуванням

особливостей правозастосовної практики та структурно-функціональних зв'язків;

- висвітлити структурну побудову Народного комісаріату юстиції УСРР та його місцевих органів, з об'язанням змін у завданнях та функціях її структурних підрозділів у досліджуваній період;
- визначити особливості структурної організації апарату Народного комісаріату юстиції УСРР протягом 1917-1929 років;
- уточнити взаємозв'язок між НКЮ УСРР та НКЮ РРСФР та значення досвіду РРСФР в побудові органів юстиції в Україні;
- окреслити роль НКЮ УСРР у правотворчій діяльності, тлумаченні правових норм і нагляді за їх виконанням;
- висвітлити діяльність Народного комісаріату юстиції УСРР в сфері якості підготовки юридичних кадрів;
- з'ясувати зміст та основні напрямки реорганізації й кадрової політики в органах юстиції в період НЕПу;
- доповнити і збагатити існуючу в Україні теоретичну базу наукових знань про організаційно-функціональну побудову органів юстиції УСРР у 1917-1929 роках ХХ століття задля подальшого використання накопиченої інформації у процесі підготовки та навчання фахівців-юристів, проведення подальших наукових досліджень з даної проблематики тощо;
- з урахуванням історичного досвіду 1917-1929 рр. розробити рекомендації по вдосконаленню сучасної функціонально-структурної побудови органів юстиції України.

Об'єктом даного дослідження є суспільні відносини, що пов'язані з функціонуванням та формуванням органів юстиції УСРР у 1917-1929 рр.

Предметом дослідження є організаційно-правові засади функціонування народного комісаріату юстиції УСРР у 20 –х роках ХХ сторіччя.

Хронологічні межі роботи охоплюють період з 1917 по 1929 рік. Дослідження проводяться з історичної межі - створення 14 грудня 1917 року Народного секретарства судових справ УСРР. Верхня межа дослідження пов'язана із завершенням «політики військового комунізму» та переходом до НЕПу. В окремих випадках, автор залишив за собою право виходити за визначені хронологічні межі задля більш цілісного розуміння тих трансформаційних процесів, що спіткали органи юстиції протягом 1920-х рр.

Територіальні межі дослідження охоплюють Українську соціалістичну радянську республіку в її адміністративних кордонах 1917–1929 рр.

Методи дослідження були обрані із урахуванням специфіки предмета дослідження та його комплексності. Методологічну основу дисертації склали спеціально-наукові та загальнонаукові методи. Робота побудована із урахуванням основних принципів науки історії держави та права. Основними методами, які використовувалися під час проведення дослідження, були проблемно-хронологічний (п. 2.2 дисертації), порівняльно-історичний (п. 2.1, 2.2, 3.1), порівняльно-правовий (п. 2.1, 2.2), структурно-функціональний (п. 3.1), формально-юридичний (п. 2.1, 3.2), історико-генетичний (п. 2.2) а також загальнонаукові (аксіоматичний, гіпотетичний) та загально логічні методи. При написанні дисертаційної роботи використано системний підхід.

Джерельну базу дисертаційного дослідження складають три групи джерел. До першої групи віднесені нормативно-правові та законодавчі акти, що регулювали діяльність робітничо-селянських органів юстиції минулих часів. Основні джерела інформації, що були використані у роботі знаходяться в збірках документів, насамперед, в спеціальній збірці «Матеріали НКЮ УСРР». Мною було використано багато архівних документів (друга група джерел), серед яких ціла низка нормативно-правових актів, передусім відомчих, які дозволили не лише дослідити організаційно-функціональну будову та правозастосовчу діяльність органів юстиції, але й окремі аспекти її правового регулювання. Основну кількість архівних документів містять фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України та Державного архіву Харківської області. Третя група джерел представлена матеріалами тогочасної преси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших у вітчизняній літературі комплексним дослідженням організаційно-функціональної побудови Народного комісаріату юстиції УСРР у 1917-1929 році на основі вивчення історичних документів.. Науковою новизною дисертації можна назвати докладне окреслення контуру проблеми, дослідження визначальних тенденцій розвитку суспільних відносин у правовій сфері. Дисертація розкриває комплексні питання, світоглядні з точки зору теорії та історії держави і права й важливі для юридичної науки та правозастосовчої практики.

Наукова новизна дисертаційної роботи конкретизується у наступних основних положеннях, що виносяться на захист:

уперше

– здійснено комплексне, системне за характером і концептуальне за змістом дослідження процесів становлення та розвитку організаційно-функціональної побудови органів юстиції УСРР у 1917-1929 році;

- з'ясовано нелінійність процесів створення даних органів, яка зумовлювалася загальними змінами у громадсько-політичному та соціально-економічному житті країни;

- реконструйовано порядок підготовки та комплектування кадрів органів юстиції у досліджуваний період;

- здійснено кількісну та якісну характеристику структури та особового складу;

- встановлено, що поступовий перехід від «класового» підходу до «фахового» став позитивним процесом у функціональній спроможності органів юстиції та ефективно позначився на правоохоронній діяльності;

- обґрунтовано висновок, що процес якісного вдосконалення структури органів юстиції УСРР почався з 1923 р., в період зміни принципу адміністративно-територіального розподілу, і тривав до переходу на триступеневу систему управління, що слідувала за процесом ліквідації губерній в 1925 р., після чого реорганізація припинилась до 1930 р. у зв'язку зі стабілізацією структури апарату;

удосконалено:

- джерельну базу за темою дослідження; в науковий обіг введено архівні документи, які до цього часу не використовувались та були виключені із наукових досліджень;

- наукові уявлення про динаміку чисельного складу органів юстиції УСРР у досліджуваний період;

- з'ясовано, що поступове збільшення чисельності органів юстиції Української РСР, розпочате у другій половині 1923 р. (з початком «переломного» періоду) тривало до «згортання» НЕПу (1928 р.), а з 1930 р. і до завершення досліджуваного періоду чисельний склад органів юстиції був незмінним;

- існуючі знання та факти про правові засади регулювання організаційно-функціональної побудови органів юстиції УСРР у 1917-1929 році;

- виявлено й охарактеризовано відповідні нормативно-правові акти, на базі яких утворювалися й функціонували органи органів юстиції;

набули подальшого розвитку:

- наукові уявлення про становлення та розвиток структури і штатів органів юстиції у 20-х роках ХХ сторіччя; як показано у дисертації, всі найбільш позитивні зміни в організації і функціонуванні апарату та кадровій політиці органів юстиції УСРР відбулися у «переломний» період (друга половина 1923 – 1925 рр.); саме в ці роки структура якісно змінилася став стабільнішою, збільшились позитивні результати роботи спеціальних навчальних закладів, перейшла до чіткого професійного підбору;

- концептуальні положення про принципи організаційно-штатної роботи у органів юстиції УСРР; серед таких принципів виокремлено: партійність, плановість, класовість, опора на трудові маси, фаховість економічність, пропорційність, ступеневість;

- затвердження про позитивну роль структурних реформ 1923-1925 рр. у становленні органів радянської юстиції; обґрунтовано, що в ці роки стався перехід від чотирьохступеневої до більш досконалої триступеневої системи управління, розвиненіші мережі навчальних закладів, здійснені наприкінці цього періоду, надали системі органів юстиції більшої стійкості, що у поєднанні зі стабілізацією структури апарату позитивно позначилося на ефективності правоохоронної діяльності органів юстиції в цілому.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання пропозицій і висновків дисертації у наступних сферах:

- науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших досліджень щодо питань історико-правового статусу органів юстиції;

- правозастосовній діяльності – для вдосконалення реалізації правових норм у сфері діяльності органів юстиції України;

- правотворчій діяльності – для вдосконалення положень чинного законодавства, що регламентує діяльність органів юстиції України;

- навчальному процесі – під час викладання дисциплін «Історія держави та права України», «Судові та правоохоронні органи України», «Адміністративне право України», «Організація роботи нотаріату», а також при підготовці відповідних методичних та навчальних посібників, підручників для студентів вищих навчальних закладів.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки доповідалися дисертантом на засіданнях кафедри загальноправових дисциплін Донецького юридичного інституту, а також були оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних конференціях: «Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ» (м. Київ, 2015 р.), «Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення» (м. Київ, 2015 р.) та «Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Київ, 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення у п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одній статті – у науковому періодичному виданні іншої держави, а також в трьох тезах доповідей і повідомлень на вказаних наукових заходах.

Структура та обсяг дисертації зумовлені предметом дослідження, його метою й задачами. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів,

що об'єднують тринадцять підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 168 сторінки. Список використаних джерел складається із 167 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обгрунтовано актуальність наукового дослідження, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт, встановлено зв'язок з науковими програмами, планами, темами, розкрито ступінь розробки теми, методи дослідження, висвітлено наукову і практичну значущість результатів дослідження, наведено дані про їх публікацію, апробацію та впровадження.

Розділ 1 «Історіографія проблеми та джерельна база дослідження» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню стану наукової розробки, джерельної бази за темою дисертації та правовому становищу органів юстиції УСРР у 1917-1929 році.

У *першому* підрозділі «Історіографія проблеми» здійснено огляд у хронологічному та проблемному вимірах основних здобутків наукової розробки проблеми. Її умовно можна розподілити на три етапи. Початок характеристики формування органів і установ юстиції в Радянській Україні було покладено в публікаціях 20-х рр., що мають не стільки історіографічне, скільки джерельне значення. Автори більшості найперших робіт – невеликих статей і брошур про судоустрій переважно відомчо-публіцистичної та навчальної спрямованості – були практичними працівниками центрального апарата Наркомюста.

В 30-ті роки полеміка поступово зникає зі сторінок публікацій, що відображали діяльність органів юстиції. Видання набувають офіційної спрямованості, що визначалася виступами керівництва держави та партійних документів. Разом з тим саме до цих років відноситься генеза наукових знань про систему радянської юстиції.

Перший етап наукових досліджень радянської юстиції починається з кінця 30-х рр. і триває до середини 50-х рр. З деяких аспектів розглянутої тематики з'являються аналітичні роботи, які були дистанційовані від суто відомчих інтересів розгляду розвитку окремих органів і установ юстиції. Характерною рисою періоду Великої Вітчизняної війни та наступного десятиліття стала підвищена увага до військової юстиції – військових судів і військової прокуратури, включаючи їхню історію.

Другий етап історіографії радянської юстиції почався із середини 50-х і тривав до кінця 80-х рр. Він характеризується підготовкою узагальнюючих монографій, збірників статей і дисертацій, присвячених

розвитку суду, прокуратури, адвокатури, нотаріату в СРСР. Були здійснені спроби перейти до вивчення більш широкої джерельної бази, включаючи архівні фонди.

Третій етап вивчення проблеми розпочався на рубежі 80-х – 90-х рр. і триває до нашого часу. У його основі лежать зміни, що відбулися у вітчизняній суспільній і політичній системі, а також формування нових підходів в юридичних дослідженнях.

Підсумовуючи історіографічний аналіз питання наукової розробленості проблеми, можна зробити наступні висновки.

Незважаючи на те, що вивчення дослідниками різних аспектів розвитку органів і установ юстиції Радянської України досягло значних успіхів, комплексний історико-правовий аналіз організаційно-правових основ їхнього формування поки ще не здійснений. Ще не здійснювалося вивчення становлення та зміни системи Народного комісаріату юстиції. Недостатньо досліджені взаємини центральних і місцевих органів і установ юстиції. Відсутні спеціальні роботи, що всебічно характеризують функціонування освітніх установ Нарком'юсту. Як предмет самостійного дослідження ще не виділялася проблема організаційно-правових основ становлення та розвитку органів управління юстицією в Радянській Україні.

Підрозділ 1.2 «Джерела дослідження». У ньому аналізуються документальні джерела, що були використані під час написання роботи. Джерелами для написання дисертації послужили законодавчі та інші нормативні акти Радянської держави, якими регулювалося створення, організаційні форми, компетенція, принципи діяльності органів юстиції в УСРР. Особливе місце серед джерел займає Конституція УСРР 1919 року. Вона закріпила систему центральних органів галузевого управління в республіці, одним з ланок якої був Народний комісаріат юстиції. Велика частина правових актів була взята з офіційних Зборів і розпоряджень Робочо-селянського уряду України, що видавалися НКЮ в перші роки Радянської влади. В них містилися не тільки законодавчі, але й найважливіші управлінські акти наркоматів, в т.ч. НКЮ. У 1919-1920 р.р. було видано кілька спеціальних збірок «Матеріали НКЮ УСРР», що містили крім законодавчих актів, так само інструкції і циркуляри НКЮ по організації судових і слідчих органів. Ці найважливіші джерела давно вже стали бібліографічною рідкістю. Офіційними органами, в яких друкувалися урядові акти УСРР, були: в грудні 1917 р. - квітні 1918 р. - газета «Вісник УНР», а з 1917 р. - «Вісті ВУЦВК», на яких почерпнуті важливі матеріали і факти з історії створення та діяльності Народного секретарства судових справ, а потім НКЮ. Постанови і розпорядження центральних органів влади і управління та губернських Рад друкувалися

тільки в місцевих газетах. При висвітленні історії Народного секретарства судових справ, приклади якого майже не збереглися, матеріали газет були основним джерелом. Газетні повідомлення допомогли повніше намалювати картину будівництва органів юстиції та керівництва цим процесом. Велику допомогу при дослідженні проблем становлення радянського державного апарату, і зокрема НКЮ, надають збірники документів і матеріалів з історії громадянської війни на Україні. Значний інтерес для дослідження історії державного будівництва в перші роки Радянської влади представляють мемуари учасників цього історичного процесу, що публікувалися в виходили на Україні 20-ті, 30-ті років у журналі «Літопис революції».

Кожен фактичний матеріал про створення НКЮ УСРР і підвідомчих йому органів, про розвиток його структури і компетенції, про форми і методи діяльності, підготовці кадрів почерпнути в історичних архівах, перш за все, з фондів Центрального архіву вищих органів влади та управління. Велику частину матеріалів дав фонд НКЮ, що містить матеріали колегії НКЮ; його звіти перед урядом, частини звітів підвідомчих органів НКЮ перед колегією, накази, інструкції, протоколи, листування з вищими і центральними органами управління і з місцевими органами юстиції, відповіді на запити державних установ, звіти місцевих органів, що надсилаються у вигляді протоколів і рішення державних комісій, які знаходяться в розробці, проекти законів і управлінські акти та багато інших документів. Найчастіше маловідомих або зовсім невідомих науці. Для висвітлення проблеми були використані і інші фонди ЦДАВО - всеукраїнського ЦВК Ради Народних Комісарів, Наркомату Внутрішніх справ, Усеукрревкому, Верховного касаційного суду, Наркомосвіти, та ін. Найповніше збереглися в цих фондах матеріали 1925 р. , значно гірше - за листопад 1918-1919 р. р. , в основному мало документів за грудень 1917-квітень 1918 р. р.

Цінні документи про зв'язок центру з місцями, про створення і розвиток юридичних відділів губернських і повітових виконкомів, їх діяльності з організації боротьби зі злочинністю, нагляду за законністю та інші - отримані в обласних архівах - Харківському, Полтавському та Одеському, з яких на перше місце за кількістю знайдених в ньому матеріалів за досліджуваний період і ступені їх збереження, слід поставити Державний архів Харківської області. В обласних архівах були вивчені фонди губернкмів і губвиконкомів - губернських юридичних відділів. Велику цінність для дослідника мають звіти та протоколи виконкомів, з яких видно, яке місце серед інших питань займали питання будівництва органів юстиції. Не меншої уваги заслуговують протоколи і

стенограми губернських і повітових з'їздів працівників юстиції, які яскраво показують успіхи і труднощі в створенні органів юстиції.

Другий розділ «Становлення та розвиток органів управління юстицією в Україні в 1917-1929 роках» складається з 5 підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Юстиція як правова категорія»* визначено, що слід диференціювати два підходи до визначення категорії «юстиція». Відповідно до цього вона може мати такі значення: 1) здійснюється судовими органами в різних процесуальних формах правосуддя; 2) формується в конкретно-історичних умовах розвитку державного апарату сфера діяльності органів і установ, об'єднаних загальною підвідомчістю. На різних етапах історії української держави приналежність тих чи інших органів і установ до системи юстиції не лишалася незмінною.

У підрозділі 2.2. *«Створення Народного секретарства судових справ та місцевих органів юстиції (грудень 1917 - квітень 1918 року)»* розглядається насамперед процес створення органів управління юстицією в УСРР після встановлення Радянської влади. Ліквідація старих міністерств здійснювалася пролетаріатом Петрограда, який полегшив пролетаріату України завдання знищення цих органів в Українській Радянській республіці. Центральними органами галузевого управління в УСРР стали народні секретаріати, в числі яких був створений і спеціальний орган управління юстицією - народний секретаріат судових справ. У дисертації вперше докладно показаний процес становлення центрального і місцевого апарату управління в області радянської юстиції.

У підрозділі 2.3. *«Організація та структура народного комісаріату юстиції УСРР у кінці 1918 - 1920 року»* визначено, що для ефективності функціонування НКЮ як суб'єкта управління дуже важливо було правильно визначити внутрішню побудову апарату, його організаційну структуру.

У дисертації на основі аналізу Положення про Народні комісаріати юстиції 1919 року і інших правових актів вперше дано розгорнуту характеристику організаційної структури НКЮ. Основними її ланками було керівництво, яке складається з народного комісара, його заступника та колегії, а також відділи. Відділи мали внутрішню структуру, яка визначається керівництвом НКЮ. Кожен відділ відповідав за певну ділянку роботи і мав відносну самостійність всередині комісаріату. Дисертант розглянув значення єдиноначальності і колегіальності в організації НКЮ, показав як йшли пошуки найбільш раціонального розподілу повноважень і відповідальності між наркомом, його заступниками і колегією комісаріату. Розподіл компетенції комісаріату між його відділами регулювалося законодавством і, перш за все, Положенням про Народний комісаріат юстиції УСРР 1919 р. У положенні

передбачалися такі відділи: організаційно-інструкторський, законодавчої пропозиції і кодифікації, публікації законів, довідково-юрістконсультській, контрольно-слідчий, тюремно-каральний і адміністративний. У квітні 1919 року були утворені ще 3 відділу: статистичний, Верховний судовий контроль, Верховний касаційний суд. Останній не мав управлінських функцій, а був касаційною інстанцією у справах, що розглядаються революційними трибуналами. Користуючись сучасною класифікацією типів структур органів державного управління, дисертант відносить структуру НКЮ до комбінованого типу. Співвідношення функціонального і галузевого в ній визначалося цілим рядом чинників: змістом компетенції НКЮ, характером керованої області, що об'єднувала різні за своїм правовим положенням об'єкти управління, найгострішою нехваткою кадрів. У дисертації відзначається позитивне значення сформованої в 1919 р організаційної структури НКЮ УСРР. Будучи виробничою функцією наркомату, структура в той же час мала зворотний вплив на рівень реалізації цих функцій. Однак в досліджуваній період досягнута діалектична єдність внутрішньої будови НКЮ і його функцій порушувалася, так як в ході громадянської війни в особливо важкі дні Радянської республіки доводилося скорочувати апарат управління радянських установ. Оскільки обсяг повноважень НКЮ при цьому залишався незмінним, важливо було при скороченні штатів забезпечити нормальне функціонування комісаріату. Це не могло не позначитися на діяльності комісаріатів НКЮ що призвело до зниження рівня організаційної забезпеченості функцій наркомату. Тому, як тільки змінилася обстановка, більшість відділів відновили свої функції.

У підрозділі 2.4. «Місцеві органи управління юстицією (кінець 1918 - 1920 років)» показані місцеві органи юстиції. В кінці 1918-1920 р.р. особливу увагу було приділено провідній ролі Комуністичної партії у відновленні радянських державних органів на місцях і контролю за їх діяльністю. Проаналізовано діяльність юридичних відділів, які набули партійного впливу в діяльності цих органів. Процес будівництва органів управління юстицією на місцях, який проводився спочатку на основі правотворчості народних мас в 1919 році був врегульований правовими актами. Провідне місце серед них займає положення «Про юридичні відділи губернських та міських виконкомів» від 22 лютого 1919 р. На його основі було створено однакові органи управління юстицією на місцях. З залученням значної долі архівного матеріалу в дисертації детально показано на прикладі місцевих органів НКЮ, як втілювався в життя ленінський принцип демократичного централізму, як здійснювалося залучення трудящих до управління радянської юстицією

У підрозділ 2.5. «Реалізація компетенції Народного комісаріату юстиції УСРР та місцевих органів управління юстицією» компетенція НКЮ була визначена в основному декретами і постановами Раднаркому УСРР, що цілком відповідало вимогам часу. Повноваження НКЮ УСРР, які становлять сутність його компетенції в перші роки радянської влади, впливали із завдань, що стоять перед комісаріатом. Першочерговим завданням НКО було руйнування старої системи каральних органів і створення нової, пролетарської юстиції. У зв'язку з цим виділяються повноваження НКЮ по організації судової системи в УСРР і керівництву нею, а так само тісно пов'язані з ними повноваження з організації звинувачення і захисту, по керівництву слідством і виконанням покарання, проведення в життя виправно-трудової політики Радянської держави. НКЮ повинен здійснювати керівництво нотаріатом. На нього покладалася так само організація юридичної допомоги громадянам.

НКЮ мав право розробляти законопроекти, давати висновки на законопроекти, складені іншими органами, редагувати і публікувати закони та інші нормативні акти УСРР, він повинен був систематизувати правові норми. Значне місце в системі повноважень НКЮ займало роз'яснення правових норм в цілях їх правильного застосування. Таким чином, НКЮ є перш за все органом центрального управління в області юстиції з досить широкими повноваженнями. Разом з тим він мав деякі міжвідомчі повноваження і навіть не властиві органу управління судові функції. Наділення НКЮ судовими повноваженнями було мірою надзвичайною, вимушеною, продиктованою умовами громадянської війни. Перегляд вироків революційних трибуналів є справою політично важливою, що вимагає від членів Верховного касаційного суду поєднання політичної зрілості і професіоналізму. При найгострішій нестачі кадрів тільки Наркомюст міг забезпечити належний склад Верховного касаційного суду, залучаючи для участі відповідальних співробітників НКЮ. З компетенцією НКЮ співвідносилася компетенція губернських юридичних відділів. У дисертації розглядається повноваження юрвідділів, закріплених Положенням про юридичних відділах і міських виконкомів від 22 лютого 1919 року і іншими правовими актами та її розвиток. Дослідження історії становлення компетенції НКЮ УСРР і юридичних відділів виконкомів місцевих Рад показують, що вже в перші роки Радянської влади Комуністична партія і Радянська держава надавали великого значення точному визначенню правового статусу кожного державного органу, зокрема, його компетенції, що створювало правові основи відповідальності за доручену ділянку роботи.

У третьому розділі «Компетенція НКЮ УСРР і місцевих органів управління юстицією» вперше в історико-правовій літературі проведено

аналіз всіх радянських правових актів за 1917-1920 р.р., що визначали в тій чи іншій мірі компетенцію органів управління юстицією України. При аналізі правового матеріалу були виявлені і уточнені державно-владні повноваження НКЮ як органу державного управління.

У підрозділі 3.1 «Діяльність Народного комісаріату юстиції УСРР та місцевих органів управління юстицією» показані основні форми і методи реалізації своїх повноважень НКЮ і відділами юстиції виконкомів губернських рад. Велику увагу приділено висвітленню історії зламу старої судової системи і створення судових і слідчих органів, організації в судах викриття і захисту, керівництво їх діяльністю. У дисертації показано значення таких форм в керівництві судовим будівництвом в УСРР як законотворчість в галузі судоустрою, видання управлінських актів, інструктування, контроль і перевірка виконання. У дисертації на конкретних фактах показано, як вирішувалася ця задача, як долалися численні труднощі на зазначеному шляху. Особливо важливо було організовувати професійну підготовку залучених до роботи в органах юстиції трудящих.

У підрозділі 3.2 «Нагляд і контроль за законністю» доведено, що спеціальний орган нагляду за виконанням законів був створений в 1922 р. Таким органом стала радянська прокуратура. До організації прокуратури спостерігалася множинність органів, що здійснювали нагляд за законністю. Центральне місце серед них займав Народний комісаріат юстиції. Наглядова функція за Нарком'юстом УСРР була законодавчо закріплена на початку 1919 р. рядом урядових актів, головним з яких було положення про Народний комісаріат юстиції. Однак, започаткована ця функція була ще в період діяльності Народного секретарства судових справ, тобто в перші місяці існування Радянської влади в Україні. Очоливши роботу з ліквідації всіх органів буржуазної юстиції та створення нових народних судів і революційних трибуналів, Народне секретарство судових справ наполегливо контролювало здійснення на місцях декрету про запровадження Народного суду від 4 січня 1918 р., і цим були закладені найважливіші передумови для становлення законності в республіці. Важливу роль у нагляді за правильним застосуванням декрету від 4 січня 1918 р., інших правових актів відіграли комісари юстиції, а також відділи (комісаріати) юстиції місцевих Рад.

Визначені в 1919 р. повноваження Народного комісаріату юстиції УСРР створювали важливу основу для його діяльності з попередження, виявлення та усунення порушень законів і залучення до відповідальності правопорушників. Цю діяльність Нарком'юст здійснював через свої відділи, кожен з яких більшою чи меншою мірою брав участь у нагляді за законністю, а також через місцеві органи юстиції, юридичні відділи

губернських, повітових і міських виконкомів. Найважливішим завданням НКЮ було забезпечення неухильного дотримання законів у діяльності самих органів юстиції. На місця з цією метою посилали інструкторів НКЮ. З їхніх звітів, що надсилалися до НКЮ, видно, що інструктори діяли в рамках наданих їм повноважень, а у випадках, коли обстановка вимагала заходів, що виходили за межі їхніх прав, вони зверталися за дозволом до Нарком'юсту. Інструктори здійснили велику роботу з попередження порушень законності органами, що входять у систему НКЮ, вони брали участь у ревізіях, були присутні в судових засіданнях, виявляючи випадки відхилень від законів і підзаконних актів і вживаючи заходів щодо ліквідації порушень законності.

У підрозділі 3.3 «Правотворча діяльність Народного комісаріату юстиції УСРР» визначено, що організаційне керівництво всієї правотворчої роботою НКЮ здійснювала колегія комісаріату. У колегії з урахуванням директив більшовицької партії, установок законодавчих органів – республіканських з'їздів Рад, ВУЦВК, РНК вирішувалися питання про складання та затвердження планів законодавчих робіт, про розробку конкретних законопроектів, обговорювалися вже складені законопроекти та приймалися рішення щодо них, заслухувалися звіти відділу законодавчих пропозицій і кодифікації та інших відділів у правотворчій роботі. Колегія подавала схвалені нею законопроекти до РНК, ВУЦВК або до його Президії.

Основна робота з підготовки законопроектів була зосереджена у відділі законодавчих дозволів і кодифікації (підвідділі). Не виключалася участь у цій роботі й інших відділів НКЮ. Відділ кодифікації готував свої висновки щодо законопроектів, які розроблялися в інших відділах НКЮ до внесення їх на розгляд колегії, плани правотворчої роботи відділів затверджувалися на колегії НКЮ.

Суттєвою ознакою правових актів НКЮ, як і взагалі актів державного управління, був їхній підзаконний характер. За формою акти НКЮ були різні: це накази, постанови, циркуляри, інструкції та роз'яснення.

Правотворча діяльність НКЮ зі створення відомчих актів відбувалася з перших днів його існування в рамках певного правотворчого процесу, змістом якого було формування на основі закону подань Наркомату компетенції державного права, а формою – процедура створення норм права, що має певні стадії. Стосовно до правотворчої діяльності НКЮ можна виділити такі стадії: 1) встановлення необхідності видання нормативного акту; 2) підготовка проекту правотворчого рішення; 3) обговорення проекту правового акту; 4) внесення проекту на розгляд колегії; 5) ухвалення рішення; 6) оприлюднення правового акту. Перша

стадія могла бути відсутньою у випадках, коли необхідність видання акту диктувалася урядовими декретами та постановами.

У підрозділі 3.4. «Організація юридичної допомоги населенню» вказано, що норми права, що діяли в перші роки Радянської влади, впливали на будівництво соціалізму лише при правильному їхньому тлумаченні та застосуванні. Тому велике значення мала діяльність НКЮ по організації юридичної допомоги населенню, по роз'ясненню та тлумаченню правових норм. Цю роботу здійснював довідково-юрисконсультський відділ, а на місцях під його керівництвом юрисконсультські підрозділи юридичних відділів губернських і повітових виконкомів. У деяких губерніях і повітах України перші спроби організації юрисконсультської служби і юридичної допомоги громадянам були започатковані уже в перші місяці Радянської влади. Судді-консультанти робили висновки правового характеру з різних питань, що зустрічалися в практиці роботи, самого відділу, виконкому та інших радянських органів. Ці питання вирішувалися колегіально, найбільш важливі з них розглядалися на з'їзді постійних суддів-консультантів повіту. При всіх губернських юридичних відділах були створені юрисконсультські підрозділи. Процес організації юридичних консультацій у губернських містах ішов швидше, ніж у повітах. Консультації створювалися в кожному місті. Надавати юридичну допомогу населенню в юридичних консультаціях зобов'язані були штатні юрисконсульты (часто їх називали консультантами). Але на практиці зустрічалися відхилення від цього правила, що полягали в передачі функцій консультанта правозаступникам. Головна причина таких відхилень – нестача людей, яким можна було б довіряти виконання зазначених функцій. Надавати юридичну допомогу населенню в юридичних консультаціях зобов'язані були штатні юрисконсульты (часто їх називали консультантами). Але на практиці зустрічалися відхилення від цього правила, що полягали в передачі функцій консультанта правозаступникам. Головна причина таких відхилень – нестача людей, яким можна було б довіряти виконання зазначених функцій.

У підрозділі 3.5. «Управління виправно-трудовими установами» доведено, що НКЮ провів велику роботу з удосконалювання структури ЦТКВ та місцевих тюремно-трудових відділів для того, щоб вони могли більш ефективно вирішувати покладені на них складні завдання щодо створення виправно-трудової системи УСРР і керівництва нею. Був наведений лад в обліку арештованих, організоване харчування ув'язнених, створені нормальні санітарно-гігієнічні умови їхнього життя. Центральне місце приділялося організації трудової діяльності ув'язнених і політико-виховної та культурно-просвітньої роботи в їхньому середовищі, що

узгоджувалося з поставленою метою перевиховання злочинців. НКЮ провів велику роботу з удосконалювання структури ЦТКВ та місцевих тюремно-трудова відділів для того, щоб вони могли більш ефективно вирішувати покладені на них складні завдання щодо створення виправно-трудова системи УСРР і керівництва нею.

Був наведений лад в обліку арештованих, організоване харчування ув'язнених, створені нормальні санітарно-гігієнічні умови їхнього життя. Центральне місце приділялося організації трудова діяльності ув'язнених і політико-виховної та культурно-просвітньої роботи в їхньому середовищі, що узгоджувалося з поставленою метою перевиховання злочинців.

У підрозділі 3.6. «Організація підготовки юридичних кадрів» визначено, що при НКЮ УСРР і губернських відділів створювалися спеціальні штати інструкторів-організаторів, одним з обов'язків яких було докладне інструктування тих чи інших працівників органів юстиції. До інструктування залучалися члени колегії, завідувачі відділами та інші відповідальні працівники НКЮ, до роботи як інструкторів НКЮ прагнув залучити насамперед комуністів.

Більш ґрунтовну підготовку давали курси, які організовувались і в центрі, і на місцях (іноді ці курси називалися школами). В 1919 р. при відділі судоустрою НКЮ були створені інструкторські курси для підготовки відповідальних інструкторів і працівників судових та слідчих установ. За Положенням про інструкторські курси при НКЮ передбачалося створювати курси періодично, до 3-х разів на рік. Курсанти за 2 місяці повинні були прослухати лекції з таких предметів: програма партії, політекономія, основи радянського законодавства, Радянська Конституція, судоустрій, цивільне судочинство, карний розшук, цивільне право, карне право, адміністративне право, тюрмознавство, судова статистика. Крім лекцій передбачалися практичні заняття. На курсах повинні були вчитися народні судді, народні слідчі та інші особи, що працювали в органах юстиції, а також слухачі, направлені партійними та профспілковими організаціями, які після закінчення курсів мали переважне право щодо отримання посад у народному суді, слідчих органах та інших юридичних установах.

Працівники для державного апарата готувалися також у школі радянської роботи при НКЮ, куди для читання лекцій направлялися співробітники НКЮ.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і подано нове системне обґрунтування організаційно-функціональної

побудови органів юстиції УСРР у 1918–1930 роках, що є вирішенням важливої наукової проблеми у вітчизняній історії держави і права.

1. Історико-правове дослідження діяльності органів юстиції УСРР в 1918–1930 роках показало, що недостатньо висвітлені ти чи інші аспекти діяльності органів юстиції в зазначеній сфері в 20-х – на початку 30-х років ХХ століття. Крім того, на сьогодні в широкому науковому і популярному обігу відсутні інформаційні джерела (монографії, підручники, посібники), які б містили систематизовані, науково опрацьовані фактологічні дані.

На основі визначених на початку 20-х рр. функцій НКЮ УСРР склалася наступна структура його центрального апарату: судового контролю, слідчий, відділи судоустрою, консультативний, законодавчих пропозицій і кодифікації, каральний, публікації законів, видавничий, ліквідаційний, фінансово-господарський, і управління справами. Своєрідність цього періоду діяльності наркомату юстиції, який централізовано підпорядкував всі органи юстиції, породжувало і специфіку методів управління. Стосовно судам НКЮ УСРР здійснював також і судовий контроль. Рештою органами юстиції наркомат здійснював пряме керівництво.

З кінця 20-х рр. перед НКЮ УСРР постали нові завдання в сфері управління підвідомчими органами та установами. В управлінні народним господарством проявилися загальні тенденції, в результаті яких у міру зростання обсягу управлінської діяльності та розвитку спеціалізації відбувалося укрупнення наркоматів, що знайшло відображення і в управлінні юстицією.

2. Процес формування організаційно-функціональної побудови апаратів радянської юстиції з 1918 до 1934 р. можна поділити на три періоди: 1) 1918–1923 рр. – були закладені основи кадрової роботи та почалося формування структури органів юстиції; 2) 1923–1925 рр. – складається з двох реформ апарату юстиції. Перша (березень 1923 р.) викликана якісними структурними змінами адміністративно-територіального устрою Української СРР. Друга реформа полягала в ліквідації губерній та розширення округів і районів; 3) 1926–1934 рр. – характеризується переходом на двоступеневу систему управління.

3. Нормативно-правова база щодо діяльності органів юстиції УСРР у 1918–1934 роках складалася з невеликої кількості нормативних актів переважно інструктивного характеру. Вони визначали підпорядкованість структурних підрозділів, джерела та обсяги фінансування, кількісний склад, а також кваліфікаційні вимоги до кандидатів на юридичну службу де особливий акцент робився на походження та політичну благонадійність майбутніх працівників органів юстиції.

4. У 1918–1930 роках характерною рисою організації органів юстиції була її громіздкість, що обумовлювалося структурною розгалуженістю управлінського апарату, побудова органів юстиції відповідно до адміністративно-територіального поділу України (губернія, волость, повіт, село).

Саме в цей період був запропонований засадничий принцип організації радянської юстиції що відображав її подвійне підпорядкування як органам місцевого самоврядування (Радам), такі центральним органам управління.

Протягом 1923–1925 років в УСРР було здійснено перехід на триступеневий рівень адміністративно-територіального поділу (губернія, округ, район), також зазнала змін і структура органів юстиції..

У зв'язку з запровадженням у 1926 р. нового адміністративно-територіального устрою (область, район) були відповідно перебудовані організаційно-штатні структури органів юстиції.

5. Унаслідок суттєвих змін адміністративно-територіального устрою, реорганізації центральних органів управління, організаційно-штатна побудова органів юстиції протягом 1918–1934 років не відзначалася стабільністю, що не сприяло формуванню дієвої структури юстиції.

6. В силу об'єктивних причин (хронічний некомплект особового складу, низький загальноосвітній рівень кандидатів на службу, нестача матеріально-технічних засобів, необхідних для якісного забезпечення виконання службових обов'язків) кадрова робота в центральних та місцевих органах юстиції не завжди відповідала встановленим законодавством нормам, а вимоги влади відносно організаційної побудови, підбору та розстановки кадрів доволі часто виконувалися формально. Але в саме ті роки досліджуваного періоду почалось створення повноцінної багаторівневої системи підвищення загальноосвітнього та професійного рівня кадрів, яка з певними змінами діє й до сьогодні.

7. В умовах тоталітарної держави, характерною рисою якої була моноідеологічна спрямованість, значну увагу приділяли «політичному вихованню» правоохоронних органів. Саме для цього були створені ідеологічні підрозділи в складі органів юстиції: політичні інспекції та політичні секретаріати.

8. Історико-правове дослідження діяльності органів юстиції УСРР у 1918–1934 роках, репрезентоване в даній роботі, є інформаційно-науковим підґрунтям для науковців і спеціалістів, які будуть продовжувати дослідження подібної (суміжної) проблематики. Аналіз питань і явищ, пов'язаних з організаційно-функціональною побудовою органів юстиції на певних історичних етапах розвитку України, у

подальшому буде неможливим без пізнання спектра питань, які досліджені і викладені в роботі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ампілогов О.В., Організація та структура народного комісаріату юстиції УСРР у 1920-х роках / О.В. Ампілогов // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – №3. – Том 2. – С. 34–38.
2. Ампілогов О.В., Діяльність органів досудового слідства у 20-роках XX сторіччя / О.В. Ампілогов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Випуск 3-2. – Том 4. – С. 132–136.
3. Ампілогов О.В., Діяльність народного комісаріату юстиції УСРР щодо нагляду і контроль за законністю у 20-х роках XX сторіччя / О.В. Ампілогов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Випуск 33. – Частина 2. – Том 1. – 47–50.
4. Ампилогов А.В., Становление системы учреждений исполнения наказаний УСРР в 1917-1921 гг. / А.В. Ампилогов // Право и Политика (Республика Кыргызия). – 2015. - №4. – С. 167-176.
5. Ампілогов О.В., Реалізація компетенції народного комісаріату юстиції УСРР у 20-х роках XX сторіччя / О.В. Ампілогов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Випуск 34. – Частина 2. – Том 1. – 23–29.
6. Ампілогов О.В., Взаємодія прокуратури УСРР з іншими правоохоронними та судовими органами Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Випуск 6-2. – Том 1. – С. 22–27.
7. Ампілогов О.В., Структурна побудова карного розшуку як у 1919-1937 роках / О.В. Ампілогов // Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ // Матеріали круглого столу. Збірник наукових праць / – 14 травня 2015 р. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 12–16.
8. Ампілогов О.В., Організаційна структура органів юстиції України / О.В. Ампілогов // Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18-19 липня 2015 р.). – К. : «Науково-дослідний інститут публічного права», 2015. – С. 10-13.
9. Ампілогов О.В., Правове становлення радянської пенітенціарної системи в період 1917-1922 рр. / О.В. Ампілогов // Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України : Матеріали міжнародної

науково-практичної конференції (м. Київ, 23-24 липня 2015 р.). – К. : «Науково-дослідний інститут публічного права», 2015. – С. 12–16.

АНОТАЦІЇ

Ампілогов О.В. Організаційно-правові засади функціонування народного комісаріату юстиції УСРР у 20 –х роках ХХ сторіччя – *Рукопис*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2016.

Дисертація присвячена комплексному вивченню системи організації та становлення організаційно-функціональної побудови органів юстиції УСРР у 20 –х роках ХХ сторіччя.

В роботі проаналізовано і доведено, які історичні умови зажадали створення штатних державних органів для охорони революційного порядку, особистої безпеки громадян, а також боротьби з кримінальними елементами, як масові самодіяльні організації трудящих перетворились на один з перших правоохоронних органів радянської держави.

Досліджений автором архівно-документальний матеріал підтверджує тезу про те, що створення органів радянської юстиції на місцях відбувалось до видання загальноукраїнського декрету.

В дисертації ґрунтовно розглянуті нормативно-правові акти уряду УСРР та НКЮ УСРР, якими визначались організаційно-правові засади розбудови української юстиції. Але окремі організаційні заходи не досягали своєї мети і приводили навіть до небажаних наслідків.

Науковий аналіз документів та матеріалів дозволив авторові визначити основні напрямки діяльності органів юстиції.

Ключові слова: юстиція, народний комісаріат юстиції, структурна побудова, правове забезпечення.

Ампілогов А.В. Организационно-правовые основы функционирования народного комиссариата юстиции УССР в 20- годах ХХ столетия – *Рукопись*.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2011.

Диссертация посвящена комплексному изучению системы организации и становления организационно структурной построения органов юстиции УССР в 1918-1934 гг.

В работе проанализировано и доказано, какие исторические условия затребовали создания штатных государственных органов для охраны революционного порядка, личной безопасности граждан, а также борьбы, с криминальными элементами, как массовые самодеятельные организации трудящихся превратились в один из первых правоохранительных органов советского государства.

Исследованный автором архивно-документальный материал подтверждает тезис о том, что создание советской юстиции на местах происходило к изданию общеукраинского декрета. В диссертации обстоятельно рассмотрены нормативно правовые акты правительства УССР и НКЮ УССР, которыми определялись организационно-правовые принципы перестройки украинской юстиции. Но отдельные организационные мероприятия не достигали своей цели и приводили даже к нежелательным последствиям.

Научный анализ документов и материалов позволил автору определить основные направления деятельности органов юстиции.

Ключевые слова: юстиция народный комиссариат юстиции, структурное построение, правовое обеспечения.

Ampilogov O.V. Organizational-legal Bases of Functioning of People's Commissariat of Justice of Ukrainian Socialist Soviet Republic in 1920s. — Manuscript.

Dissertation for candidate of law degree by specialty 12.00.01 — theory and history of state and law; history of political and legal doctrines. — Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2016.

Dissertation is devoted to a complex study of the system of organization and establishment of organizational-functional arrangement of justice institutions of Ukrainian Socialist Soviet Republic in 1920s.

The work analyses and ascertains historical conditions for establishment of regular state institutions for enforcing revolutionary order, personal safety of citizens as well as fighting criminal elements.

Examined by the author archival documental materials prove the thesis that establishment of soviet justice institutions at the local level took place before promulgation of general Ukrainian decree.

Dissertation thoroughly examines normative-legal acts of the Government of Ukrainian Socialist Soviet Republic and People's Commissariat of Justice of Ukrainian Socialist Soviet Republic that established organizational-legal bases of development of Ukrainian justice. Nevertheless certain organizational

measures did not reach their objective and sometimes produced objectionable consequences.

Scientific analysis of documentation and materials allowed the author to define main courses of activity of justice institutions.

Key words: staff, structural establishment, organizational-staff work, justice, legal and financial support.